

Poljska kratka proza: Olga Tokarczuk in *Bizarne zgodbe*

Lidija Rezoničnik

Prispevek v prvem delu predstavi zgodovino poljske kratke proze ter njene najbolj znane avtorje in avtorice, nato pa se osredotoči na kratke zgodbe Olge Tokarczuk. Avtorica je v Nobelovem predavanju izpostavila potrebo po novem načinu naracije za sodobnost in prihodnost – univerzalnem, celovitem, vključujočem, takšnem, ki se vrača k mitom in fikciji. Zbirka Bizarne zgodbe, obravnavana v prispevku, predstavlja poskus tovrstnega načina pripovedovanja, kratka zgodba Transfugij pa je predlagana kot izhodišče za razpravo o prihodnosti v svetu tehnološkega napredka.

Historiat poljske kratke zgodbe

Sodobna poljska kratka zgodba izhaja iz literarne tradicije kratkih proznih oblik, uveljavljenih zlasti v okviru realistične poetike v obdobju tako imenovanega pozitivizma, obdobju v poljski književnosti, ki ga literarna zgodovina umešča v čas med letoma 1864 in 1890. V drugi polovici 19. oziroma na začetku 20. stoletja so izšle zbirke kratke proze prozaikov Henryka Sienkiewicza (1846–1916), Bolesława Prusa (1847–1912) in Elize Orzeszkowe (1841–1910) ter pesnice in avtorice novel Marie Konopnicke (1842–1910). Tudi Władysław Stanisław Reymont (1867–1925) in Stefan Żeromski (1864–1925), avtorja sledečega obdobja, imenovanega *mlada Poljska* (1890–1918, primerljivo s slovensko moderno), sta poleg romanov pisala kratko prozo, ki je pri Reymontu naturalistično, pri Żeromskem pa družbeno-politično obarvana.¹

V obdobju dvajsetletja med obema vojnama sta klasično strukturo kratke proze zlasti z vsebinskega vidika prenovila Bruno Schulz (1892–1942) z dvema zbirkama, ki predstavljata njegov celotni opus (*Cimetove prodajalne*, 1934,

¹ Dela omenjenih avtorjev so bila pogosto prevajana v slovenščino (med njimi je Sienkiewicz do danes najbolj prevajan poljski avtor v slovenščino, prim. Snoj 2020: 107), vendar gre zlasti za prevode romanov. V obliki samostojne zbirke so v slovenščini izšle le Sienkiewiczove novele (*Novele*, Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1975, in *Zgodnje novele*, Ljubljana: Cankarjeva založba, 1979, oboje v prevodu Janka Modra), kratka proza preostalih omenjenih avtorjev pa je izhajala v okviru izborov novel različnih avtorjev in avtoric oziroma revijalno.

in *Sanatorij Pri peščeni uri*, 1937²) in v katerih pripoved v iskanju »pramita« vseskozi prestopa mejo med resničnostjo in sanjskostjo, ter Witold Gombrowicz (1904–1969), ki je debital z zbirko kratkih zgodb *Spominska knjiga iz časa odraščanja* (1933, pozneje v delno spremenjeni obliki izdana pod naslovom *Bakakaj*, 1957³).

Po letu 1945 so kratkoprozne oblike omogočale izpoved o vojnih letih, med drugim zlasti o delovanju koncentracijskih taborišč in življenju (preživetju) v njih. Prav kratka zgodba je po mnenju Michała Głowińskiego (2005: 11) tista pripovedna zvrst,⁴ v kateri pripoved o doživetjih posameznika steče naravno, prevladujoča prvoosebna naracija pa omogoča, da – podobno kot v dokumentarnih žanrih – bralec sliši glas pripovedovalca in začuti njegovo perspektivo.

Tadeusz Borowski (1922–1951), ki je preživel taborišči Auschwitz in Dachau, ne pa tudi življenja po tem (leta 1951 je storil samomor), v svojih kratkih zgodbah taborišča opisuje kot žive strukture, vpete v gospodarski sistem (proizvodnja dobrin), kjer se kljub trpljenju dogaja neke vrste družabno življenje. Ob tem razmišlja o posamezniku v ekstremnih razmerah, v katerih se humanistične in etične vrednote največkrat podredijo nagonu po preživetju. Ida Fink (1921–2011) opisuje intimne delčke spominov, občutij in čustev iz obdobja vojne, njene kratke zgodbe o holokavstu pripovedujejo fragmentarno, zadržano in brez patosa, z željo po ohranitvi spomina na preteklost.⁵ Obliko kratke zgodbe za opis holokavsta v reportažni tehniki uporablja Hanna Krall (1935).⁶ Zofia Nałkowska (1884–1954) je vojno preživela med civilisti, kot članica komisije za odkrivanje vojnih zločinov pa je slišala pričevanja preživelih in jih zapisala v obliki kratkih zgodb v zbirki *Medaljoni* (1946).⁷ Antisemitizem v svojih povojnih kratkih zgodbah tematizira tudi Jerzy Andrzejewski (1909–1983; na primer zgodba *Veliki teden*,⁸ 1945), Jarosław Iwaszkiewicz (1894–1980) pa v kratki prozi univerzalizira problematiko zla, ki ga prikaže z

2 *Cimetove prodajalne* (izbrano delo) je v slovenščino prevedla Katarina Šalamun-Biedrzycka (Ljubljana: Mladinska knjiga, 1990), *Sanatorij Pri peščeni uri* (in druge spise) pa Jana Unuk (Ljubljana: Beletrina, 2017).

3 V slovenskem prevodu Jane Unuk je zbirka izšla leta 2008 (Ljubljana: LUD Šerpa).

4 V članku je uporabljena terminologija (hierarhija): vrsta – zvrst – žanr.

5 Kratke zgodbe Ide Fink so v slovenskem prevodu Jane Unuk izšle pod naslovom *Moj prvi konec sveta* (Ljubljana: LUD Literatura, 2011).

6 V slovenščini so njene zgodbe skupaj z reportažo in kratkim romanom v prevodu Jane Unuk izšle v knjigi *Navzočnost* (Ljubljana: Cankarjeva založba, 2010).

7 Zbirko je v slovenščino prevedla Rozka Štefan (Ljubljana: Cankarjeva založba, 1963).

8 V slovenščino je zgodbo prevedel Bruno Hartman in jo zvrstno opredelil kot povest (Maribor: Obzorja, 1977).

metaforo (na primer v noveli *Mati Ivana Angelska*,⁹ 1946), še pogosteje pa se oddaljuje od druge svetovne vojne ter se loteva motivov človekove usode in smisla zoperstavljanja tej, minljivosti in soočenja s smrtjo (na primer v zbirki zgodb *Gospodične z Wilka*, 1932). Po letu 1989 in koncu cenzure so lahko tudi uradno začele izhajati pripovedi (in spomini) o sovjetskih taboriščih, na primer Gustawa Herlinga-Grudzińskiego (1919–2000), ter kratka proza poljskih avtorjev, ki so delovali v emigraciji, na primer že omenjenega Gombrowicza.

Kratka zgodba se po letu 1989 tematiki holokavsta posveča z nove perspektive, manj avtobiografsko zaznamovano, zlasti ko gre za mlajše generacije avtorjev in avtoric, ki nimajo neposredne izkušnje vojnega časa. Zavedanje o nezmožnosti celostne pripovedi o tematiki, ki je zaznamovala življenja toliko ljudi, sodobno kratko prozo vodi k postmodernističnim postopkom ter uporabi metafor in metonimij za holokavst. Magdalena Tulli (1955) v zbirki kratkih zgodb *Italijanski salonarji* (2011)¹⁰ na primer opisuje travmatično odraščanje ob čustveno hladni materi, ki je potlačila spomin na čas, preživet v koncentracijskem taborišču.

Kljub temu da tematika holokavsta zaznamuje poljsko kratko zgodbo vse do danes, seveda ni edina. Med drugim se je (sodobna) poljska kratka proza uveljavila v žanrskem okviru znanstvene fantastike, ne samo popularne, temveč tudi tiste, ki izpolnjuje visoke estetske kriterije. Stanisław Lem (1921–2006) je v petdesetih letih 20. stoletja začel izdajati znanstvenofantastično prozo, do danes prepoznavno in cenjeno na Poljskem in v svetu, posledično tudi pogosto prevajano.¹¹ Med popularno fantastično kratko prozo imajo pomembno mesto dela Andrzeja Sapkowskega (1948), ki je v devetdesetih letih ustvaril fantastični lik *Veščeca* (*Wiedźmin*). Literarna saga z elementi slovanske in nordijske mitologije o lovcu na pošasti in popotniku, ki za zaslužek pobija nevarne stvore, vključuje dve zbirki kratkih zgodb in šest romanov.¹² Prozo Sapkowskega so bralcem približale računalniške igre,¹³ nastale na podlagi literarne predloge, nato pa še serija.¹⁴ Nekoliko mlajši predstavnik znanstvenofantastičnega in

9 V slovenščino jo je prevedel France Vodnik in jo zvrstno opredelil kot povest (Ljubljana: Mladinska knjiga, 1965).

10 Zbirko je v slovenščino prevedla Jana Unuk (Ljubljana: LUD Literatura, 2017).

11 Stanisław Lem naj bi bil po statistikah najbolj prevajan poljski avtor v tuje jezike. V slovenščini je (poleg romanov) izšla Lemova zbirka kratke proze z naslovom *Kiberiada* v prevodu Nika Ježa (Celje: Celjska Mohorjeva družba, 2014).

12 V slovenščino je doslej prevedenih pet knjig: *Zadnja želja*, *Meč usode*, *Vilinska kri*, *Čas prezira*, *Ognjeni krst* (prev. Klemen Pisk), ki dosegajo širok krog bralcev, na kar kažejo relativno visoke naklade, ponatisi in število izposoj v knjižnicah.

13 Zaradi velike priljubljenosti je prva različica videoigre iz leta 2007 dobila še dve nadaljevanji, in sicer leta 2011 in 2015.

14 Serija je dostopna v okviru spletnega videa na zahtevo (Netflix). Prva sezona je bila premierno na ogled konec leta 2019, druga leta 2021 in tretja leta 2023, načrtovani pa sta še četrta in peta sezona.

fantazijskega žanra je Jacek Dukaj (1974), ki teme razvoja, tehnološkega in znanstvenega napredka, virtualne resničnosti in umetne inteligence prepleta z globljimi ontološkimi, etičnimi ter metafizičnimi vprašanji (na primer zbirka zgodb *V deželi nevernikov*,¹⁵ 2000).

Avtorji in avtorice sodobne poljske kratke proze – med drugim Antoni Libera (1949), Jerzy Pilch (1952–2020), Paweł Huelle (1957–2023), Izabela Filipiak (1961), Natasza Goerke (1962), Inga Iwasiów (1963), Manuela Gretkowska (1964), Wojciech Kuczok (1972), Michał Witkowski (1975), Justyna Bargielska (1977), Jacek Dehnel (1980) – poleg sodobnosti, tehnološkega napredka, na drugi strani pa odtujevanja in dehumanizacije problematizirajo tudi ustaljene kulturne vzorce, tradicije, patriotizem, spolne normative, patriarhalno ustrojeno družbo, ekologijo in odnos do živali, opisujejo svet literarnih likov, ki prestopajo uveljavljene norme in se jim zoperstavljajo, v zgodbe vpletajo avtobiografski diskurz, zgodovinske elemente, sanjsko motiviko in tako naprej. V slovenskem prevodu so v revijalnih objavah dostopne posamezne kratke zgodbe omenjenih pisateljev in pisateljic, v knjižni obliki pa so izšle zbirka *Dukla*¹⁶ (1997) Andrzeja Stasiuka (1960), ki je leta 2008 prejel mednarodno nagrado vilenica, zbirka zgodb Adama Wiedemanna (1967) *Prizori iz postelje*¹⁷ (2005) in *Bizarne zgodbe*¹⁸ (2018) Olge Tokarczuk (1962), ki je nagrado vilenica prejela leta 2013. Nobelovi nagradjenki za književnost za leto 2018 in izbrani kratki zgodbi iz njene zbirke *Bizarne zgodbe* se prispevek posveča v nadaljevanju.

Olga Tokarczuk in sodobna kratka zgodba

Olga Tokarczuk je v prvi vrsti prepoznavna kot avtorica romanov,¹⁹ vendar ji je blizu tudi oblika kratke zgodbe, s katero je leta 1979 debitirala. Poglavitne značilnosti te literarne zvrsti so po njenem mnenju zgoščenost, premišljenost in poanta v zaključku. Dobra kratka zgodba naj bi bralca pustila v nekakšnem stanju zmedenosti, s številnimi odprtimi vprašanji, in ga s tem spodbudila k razmisleku in iskanju različnih možnosti interpretacije (Tokarczuk 2018: splet).

15 V slovenščini je zbirka izšla v prevodu Jane Unuk (Vnanje Gorice: KUD Police Dubove, 2021).

16 Prev. Jana Unuk (Ljubljana: Beletrina, 2015).

17 Prev. Tatjana Jamnik (Ljubljana: LUD Šerpa, 2007).

18 Prev. Jana Unuk (Ljubljana: Cankarjeva založba, 2020).

19 V slovenščino je doslej prevedenih osem njenih romanov: *Pravek in drugi časi* (prev. Jasmina Šuler Galos, Maribor: Študentska založba, Litera, 2005), *Dnevna hiša, nočna hiša* (prev. Jana Unuk, Ljubljana: Apokalipsa, 2005), *Beguni* (prev. Jana Unuk, Ljubljana: Modrijan, 2010), *Pelji svoj plug čez kosti mrtvih* (prev. Jana Unuk, Ljubljana: Cankarjeva založba, 2019) in *Jakobove bukve* (prev. Jana Unuk, Vnanje Gorice: KUD Police Dubove, 2017), *Ana In v grobnicah sveta* (prev. Jana Unuk, Vnanje Gorice: KUD Police Dubove, 2022), *Popotovanje ljudi Knjige* (prev. Jana Unuk, Ljubljana: LUD Literatura, 2024) in *Empuzij* (prev. Jana Unuk, Ljubljana: Cankarjeva založba, 2024).

Pozorni pripovedovalec

Ključni element sodobne književnosti je za Olgo Tokarczuk razmislek o novih načinih pripovedovanja ter iskanju naracije za sedanost in prihodnost, čemur se je posvetila v Nobelovem predavanju z naslovom *Czuly narrator* oziroma *Pozorni pripovedovalec*²⁰ (Tokarczuk 2020b: 136–159):

Tukaj se ves čas sprašujem, ali je danes mogoče najti temelje za novo univerzalno, celovito, neizključujočo zgodbo, zakoreninjeno v naravi, bogato s konteksti in hkrati razumljivo.

Ali je mogoča takšna zgodba, ki bi izstopila iz nekomunikativne ječe lastnega »jaza«, razkrila večje območje resničnosti in pokazala vzajemne povezave? Ki bi se znala distancirati od shojenega, očitnega in banalnega centra »splošno veljavnih mnenj« in bi zmogla na zadeve pogledati eks-centrično, iz položaja zunaj centra? (Tokarczuk 2020b: 154.)

Sodobno gledanje in pripovedovanje (ne le v književnosti, temveč tudi v vsakdanjem življenju, na primer na družbenih omrežjih) zaznamujeta naracija v prvi osebi in antropocentrična perspektiva; vendar četudi prvoosebna pripoved s pogostimi avtobiografskimi elementi v središče postavlja posameznika, bralec pa se z njo – kot je ugotavljal Głowiński (2005: 11) – najlažje poistoveti, »je bralska izkušnja presenetljivo pogosto nepopolna in nas razočara, ker se izkazuje, da ekspresija avtorskega 'jaza' ne zagotavlja univerzalnosti« (Tokarczuk 2020b: 140, 141). Umanjka splošnost, parabolična razsežnost zgodbe, kjer bi se bralec z junakom samo delno poistovetil, saj bi slednji presegal svoj zgodovinski in zemljepisni okvir ter postal slehernik, njegova izkušnja pa univerzalna. Poleg tega se pri sodobnem bralcu pojavlja nezaupanje do fikcije, zlasti kot posledica preobilja informacij in lažnih novic, zaradi česar se toliko bolj uveljavlja literatura *non-fiction* (nefikcijska književnost). Sklenjeno naracijo (in recepcijo), pa tudi fragmentarno pripovedovanje v 21. stoletju nadomešča nov način pripovedovanja, tako imenovana *fabula interrupta* (prekinjena zgodba), ki je seveda znana že na primer iz mitov, homerskih zgodb, zgodb 1001 noči, v sodobnosti pa jo je uveljavila filmska serija. Zgodba v manjših odmerkih, ki dovoljuje nove zaplete, gledalca/bralca pa zasvoji na ta način, da želi slediti nadaljevanjem, je po mnenju Olge Tokarczuk zgodba, ki je prirejena novi

20 Poljski pridevnik *czuly* ima široko pomensko polje in poleg 'pozoren' pomeni tudi 'ljubeč', 'nežen', 'skrben', 'občutljiv', 'čuteč'.

resničnosti – svetu ekranov, aplikacij, tri- oziroma štiridimenzionalnosti – je naracija prihodnosti.²¹

Sodobni, pozorni pripovedovalec naj bi torej na svet gledal s širše perspektive in z različnih zornih točk, presegel antropocentričnost, pokazal čut za celoto in vanjo sestavil fragmente, v pripoved vrnil mitskost in fikcijo ter ohranil bistvene značilnosti (literarnega) ustvarjanja: eksperiment, transgresijo in ekscentričnost.

Bizarne zgodbe

V zbirki *Bizarne zgodbe* (2018), ki je v slovenskem prevodu Jane Unuk izšla leta 2020, avtorica obravnava teme, značilne za njen celoten ustvarjalni opus: nestalnost sveta in življenja, detabuiziranje starosti in smrti, refleksija odnosa med centrom in obrobjem, fluidnost spola, feminizem, empatija do živali in narave, ekološka osveščenost in skrb za okolje (Unuk 2020: 159). Ob tem izhaja iz tradicije kratke zgodbe 19. in začetka 20. stoletja, navdihuje se pri zgodbah Julia Cortázarja in Antona Pavloviča Čehova, zanimata jo tradicija nenavadnih, čudaških zgodb, preplet realizma, fantastičnih, znanstvenofantastičnih, futurističnih motivov in groteske. Da bi poudarila nenavadnost in sodobnost zgodb, je v naslovu zbirke uporabila poljščini nedomači pridevnik »bizaren« (Tokarczuk 2018: splet).

Z izjemo zgodbe *Zelena otroka*, ki se vrača v preteklost (17. stoletje), so v zgodbah obravnavane sodobne teme. Nekatere so povezane z razvojem tehnologije in medicine, s čimer odpirajo vprašanja oziroma preigravajo možne scenarije sledečih generacij: Bo človeštvo v prihodnosti živelo robotsko življenje, kjer bo posameznik opravljal samo izbrane dolžnosti, ob preutrujenosti se bo mogoče izklopiti, medčloveški odnosi pa bodo postali breme (*Obisk*)? Ali se bo človek lahko transformiral v žival ali drugo živo bitje (*Transfugij*)? Kako daleč se bo razvila genetika, bo kloniranje otrok, načrtovanje njihovih sposobnosti in značaja postalo nekaj samoumevnega (*Gora vseh svetih*)? Nenavaden v zgodbah je preplet futurističnih elementov s preteklostjo. Medtem ko na primer na švicarskem inštitutu na »gori vseh svetih« pripovedovalka izvaja moderne teste psiholoških značilnosti otrok, ki so najverjetneje del procesa kloniranja, se v svojem prostem času zadržuje v samostanu iz začetka 17. stoletja, kjer prebivajo ostarele sestre. Njihov rutinski način življenja, v

---

21 Tovrstni – nelinearni, polifonični – način pripovedovanja avtorica uresničuje tudi v nekaterih svojih romanih, ki jih imenuje »konstelacijski romani« (na primer *Dnevna hiša*, *nočna hiša*, *Beguni*). V njih niza krajše pripovedne fragmente, ki se v celoto sestavljajo v bralčevi zavesti.

katerega tehnologija še ni zares prodrla, je v nekaterih plasteh vendarle prilagojen sodobnosti, denimo ko gre za okolje in strogo ločevanje odpadkov. Presenetljiv, »bizaren« element življenja redovnic je njihova vsakdanja skrb za samostansko relikvijo, svetega Oksencija, ki je v samostan prispela kmalu po njegovi ustanovitvi, v času trgovanja z relikvijami. Sestre imajo do Oxija, kot ga kličejo, nenavadno sproščen odnos, zanj kvačkajo oblačila in okraske, za zunanje obiskovalce pa so ti rituali groteskni: »Pred menoj je bilo človeško telo, pravzaprav skelet, prevlečen s kožo, človeška mumija, mrlič, ki so ga postavili pokonci in lepo okrasili« (Tokarczuk 2020a: 103).

Transfugij

Kratka zgodba *Transfugij*²² skozi tretjeosebno pripoved, ki privzema perspektivo Renatine sestre, pripoveduje o Renati, ki se je tik pred svojim šestdesetim letom in kljub medli podpori družine odločila za preobrazbo v volka. To ji je omogočil sodobni in »eden izmed največjih transmedicinskih centrov na svetu« (Tokarczuk 2020a: 76).

Ob glavni temi transformacije človeka v drugo živo bitje se v zgodbi pojavljajo motivi, ki jih je mogoče povezati v dva sklopa. Prvi se nanaša na najmodernejšo tehnologijo: samovozeči oziroma avtonomni avtomobili, ki komunicirajo z uporabnikom – izpolnjujejo njegove želje glede temperature v avtomobilu, glasbe, odišavljenosti, v ceno vožnje imajo celo vključen pogovor na določeno, strokovno temo; sposobnost optične kamuflaže sten medicinskega centra *Transfugij*; skeniranje obrazov pred vstopom v stavbe; meso iz inkubatorjev, vzgojeno iz tkiv živali darovalk; podoba (kloniranih, gensko načrtovanih?) »ljudi prihodnosti«, na primer uslužbencev v medicinskem centru, ki so »zaposleni sami s seboj in svojim telesom, od rojstva popolni, načrtovani skoraj do zadnje podrobnosti, inteligentni in zavedajoči se svoje premoči« (Tokarczuk 2020a: 76).

Na drugi strani je »tradicionalnejše« življenje: motivi družinskih odnosov, strahu pred neznanim, osamljenosti, čustvene potrebe po bližini, objemu in »klasičnem« pogovoru (z bližnjo osebo, in ne s psihologi), alkoholizma. Ovidijeva knjižica *Metamorfoze*, ki je gostom *Transfugija* na razpolago v vsaki hotelski sobi, pa se navezuje na literarno tradicijo in dejstvo, da ideja o preobrazbi človeka ni nič novega. Spremenilo pa se je človekovo poznavanje drugih živih bitij in neurbaniziranega sveta:

22 Slovenski prevod kratke zgodbe je dostopen na povezavi: <<https://doi.org/10.4312/OYYH7518>>.

»Kaj je tam?« [...] »Divji svet. Brez ljudi. Ne moremo ga videti, ker smo ljudje. Sami smo se ločili od njega, in da bi se vrnil tja, se moramo spremeniti. Ne morem uzreti nečesa, kar me ne vsebuje. Ujetniki samih sebe smo. Paradoks. Zanimiva spoznavna perspektiva, vendar tudi usodna napaka evolucije: človek vedno vidi samo sebe.« (Tokarczuk 2020a: 77, 78.)

Zgodba o procesu transfugacije in tehnološko naprednem svetu v soočenju s človekovimi čustvenimi potrebami ponuja številna izhodišča za razpravo, ki so nemara blizu tudi mlajšim generacijam, zlasti ko gre za tehnološke inovacije. Ob prebiranju kratke zgodbe med poukom ali v okviru bralnih krožkov lahko bralce k diskusiji spodbudimo z vprašanji:

- Zakaj se je Renata želela spremeniti v volka, kaj v njenem na zunaj urejenem življenju bi jo lahko privedlo do tako radikalne odločitve?
- Kako poteka proces transfugacije, kako je videti vrnitev v divjino, kdo so ljudje, ki izvajajo preobrazbo?
- Premislite, v katerih literarnih delih ste se že srečali z motivi preobrazbe. Primerjajte Renatino transformacijo s preobrazbo Gregorja Samse v noveli *Preobrazba* Franza Kafke.
- Kaj menite o paradoksu kratke zgodbe: vrhunska tehnologija in z njo medicina sta se razvili do te mere, da človeku omogočata vrnitev v divjino, nekam, kjer je v preteklosti že bil?
- Znanost omogoča kloniranje, bo lahko omogočila tudi preobrazbo človeka – metamorfozo oziroma neke vrste reinkarnacijo, kot jo poznajo nekatere religije, le da načrtovano in umetno sproženo?
- Katere izmed opisanih tehnoloških inovacij so aktualne dandanes? Predstavite še druga najnovejša tehnološka odkritja, načrte. Kakšne so vaše futuristične ideje?
- Kakšno mesto imajo v tehnološkem svetu klasičen način življenja, čustva, človeška bližina?
- Olga Tokarczuk v Nobelovem predavanju govori o novih načinih pripovedovanja, ki bi se približali sodobnemu bralcu. Kako to uresničuje v kratki zgodbi *Transfugij*? Kakšen način pripovedovanja pritegne vas, kako vi vidite idealnega pripovedovalca oziroma pripoved?

Sklep

Zbirka *Bizarne zgodbe* je tretja samostojna zbirka kratkih zgodb Olge Tokarczuk. Avtorica jo je napisala po tem, ko je izšel monumentalni, več kot devetsto strani dolg roman *Jakobove bukve*, ki govori o verski sekti frankistov iz 18. stoletja.

Od izrazito dolge prozne oblike in zasledovanja relativno neznane zgodovinske teme se je avtorica vrnila h kratki formi ter temam o sodobnosti in prihodnosti. V zbirki nadaljuje s svojim značilnim polifoničnim pripovedovanjem, vendar v zgoščeni in kratki obliki, kjer ob osrednji zgodbi niza drobce motivov bralcem v razmislek. Ob tem preizkuša načine pripovedovanja, kot jih je opredelila v Nobelovem predavanju: »pozoren« pripovedovalec oziroma pripovedovalka predstavi fragmente zgodb, skuša nanje gledati z različnih perspektiv in jih sestaviti v celoto, ob tem prestopa meje resničnosti in fikcije, opisuje čudaške reči ter poskuša bralca spodbuditi k čutečnosti in občutljivosti na spremembe v sodobnem svetu.

Kratka zgodba *Transfugij* nakazuje mogoče smeri razvoja sodobnega sveta. Nekatere tehnološke novosti, kot so avtonomni avtomobili, skeniranje obrazov za preverjanje identitete, meso iz laboratorija, so v trenutnem svetu že realnost, čeprav še niso splošno razširjene. Spet druge so plod fikcije, ki lahko postane realnost. Zgodba tovrstni svet inovacij sooča s »klasičnim«, manj stehniciranim svetom, ob čemer odpira številna vprašanja, ponuja različne možnosti interpretacije, predvsem pa napeljuje k razmisleku. Če je prozni opus Olge Tokarczuk do *Bizarnih zgodb* usmerjen bolj v opisovanje sedanjosti in preteklosti, le posredno pa prihodnosti, se avtorica v obravnavani zbirki, zlasti pa v zgodbi *Transfugij*, usmerja naprej. Tako kot je v drugi polovici 20. stoletja Stanisław Lem v svoji znanstvenofantastični prozi opisoval s takratnega vidika precej nedoumljive novosti, za katere se je izkazalo, da so v 21. stoletju postale samoumevni del vsakdanjosti – na primer razvoj umetne inteligence, digitalizacija, e-knjige, tablični računalniki – tudi Olga Tokarczuk v obravnavani zgodbi preigrava vizije prihodnosti.

Viri

- TOKARCZUK, Olga, 2020a: *Bizarne zgodbe*. (Zbirka Moderni klasiki.) Prev. Jana Unuk. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- TOKARCZUK, Olga, 2020b: Pozorni pripovedovalec. (Nobelovo predavanje.) Prev. Jana Unuk. *Literatura* 343–344/32. 136–159.
- TOKARCZUK, Olga, 2021: *Transfugij*. Prev. Jana Unuk. Ljubljana: Znanstvena založba FF (e-viri). <<https://doi.org/10.4312/OYYH7518>>.

Literatura

- GŁOWIŃSKI, Michał, 2005: Wprowadzenie. Michał Głowiński, Katarzyna Chmielewska, Katarzyna Makaruk, Alina Molisak, Tomasz Żukowski (ur.): *Stosowność i forma. Jak opowiadać o Zagładzie?* Kraków: Universitas. 7–20.

- GŁOWIŃSKI, Michał, KOSTKIEWICZOWA, Teresa, OKOPIEŃ-SŁAWIŃSKA, Aleksandra, SŁAWIŃSKI, Janusz, 2010: *Słownik terminów literackich*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- SNOJ, Janž, 2020. Translating Ideology with Ideology: The Case of Sienkiewicz's Novel *In Desert and Wilderness* and Its Slovenian Translations. Anne Ketola, Tamara Mikolič Južnič in Outi Paloposki (ur.): *New Horizons in Translation Research and Education* 5. Tampere: Tampere University. 101–123.
- TOKARCZUK, Olga, 2018: *Opowiadania bizarne*. Pogovor z avtorico ob izidu zbirke kratkih zgodb. Wydawnictwo Literackie. Realizacja: Anu Czerwiński. 23. 5. 2018. <<https://www.youtube.com/watch?v=nPjmqSgBQ>>.
- TOMCZOK, Marta, 2015: "Opowiadanie jest stałym bytu cieniem": kilka uwag o kanonie Zagłady w literaturze najnowszej. *Narracje o Zagładzie* 1. 75–95.
- UNUK, Jana, 2020: Pripoved o spreminjajočem se svetu. Olga Tokarczuk: *Bizarne zgodbe*. (Zbirka Moderni klasiki.) Prev. Jana Unuk. Ljubljana: Cankarjeva založba. 147–159.